

ХИМЕРНИЙ.

Перший акт із драматичних картин

„ПОНАД ДНІПРОМ“

ІВАНА ТОВИЛЕВИЧА

(Карпенка Карого).

Дієві люди.

Павло Серпокрил, селянин хлібороб.

Явдоха, его жінка.

Мирон, скінчив висшу школу хліборобства } діти їх

Михайло, простий парубок.

Клим

Панько } селяне, хлібороби

Терешко }

Марія, дівчина.

ДІЯ І.

Середина хати.

ЯВА І.

Явдоха дивить ся у вікно.

Павло (*на дворі*): Здоров синку, здоров мій коханий! Заходь же, заходь... (*одчиняє двері*). Тільки по малу, бо тут у нас у сінях темно... Та нагинай ся, щоб часом лоба не набив, ти не знаєш, які у нас низенькі двері.

Явдоха (раньше підійшла і позад Павла, піднімаєть ся на вспинячки і заглядає через плече). Та пусти бо мене старий, ти заступив двері і сам любиєш ся Мироном, а мене не пускаєш і глянути на него...

Павло. Та де там люблюєш. На дворі темно, хоч око виколи. (Мовчать).

Явдоха. Чого же се він не йде?

Павло. Бог его знає чого він там копаєть ся! Я вийшов, він обізвав ся з воза; мені здало ся, що вже йде слідком за мною, я й пішов відчиняєть двері, бо він же давно дома не був, то певно забув як і двері в батьківську хату відчиняють ся, а его бач і досі нема.

Явдоха. Пусти мене! (у двері). Мироне!

Мирон (з надвору). Га?

Явдоха. Та де ти там? Ми тебе на дверях ждемо, а ти сидиш на возі чи що?

Мирон (з надвору). Та зараз мамо! Стривайте, дайте повиймаєть всяку всячину з воза.

Павло. Та йди вже, нехай Михайло коний розпряже та й повносить все в хату.

Я В А П.

Ті же і Мирон несе всякі пакунки.

Мирон. Здорові були!

Явдоха. Сину мій дорогий! (цілують ся, Мирон цілує матір у руку). Який же ти старий став... в бороді! І не пізнала-б ніколи, як би так де зустріла!

Мирон. Не диво шість літ не бачились, а за сей час я постарів: бородою заріс і зморщив ся трохи. Доброго здоровя тату. (Цілуєть ся з Павлом).

Павло. То так зразу, а придиви ся то й Мирон! Тільки що борода.

Мирон. Мамі хотіло ся-б, щоб я хлопчиком як був, то так щоб і зостав ся до смерти!...

Явдох а. Деж таки! (*придивляється*). Ні, нічого... в бороді гарно!... Тільки чогож ти такий блідий?

Мирон. А вже наш брат городянина, вибілить ся сидючи в кімнаті, краще ніж полотно на мартовім повітрі.

Явдох а. Не доїдав, не допивав, не досипляв... І на що так багато вчить ся... Госноди, то же мабуть літ одинадцять учив ся?

Мирон. Одинадцять літ учив ся, а чотири годи других вчив...

Явдох а. І чому там вас так довго учать? Ти певно все знаєш?

Мирон. О, мамочко! І цілий вік можна учити ся, то й то всего не знатимеш. Я вчив ся тільки як добре хозяйнувати треба, хлібопашить...

Павло. Аби сину земля, а хлібопашить можна й без науки; ми се діло знаєм з діда прадіда! Та й то...

Мирон. То так здасть ся, а без науки добра не буде.

Павло. І вже з тією наукою! он пан Кукуриченко хозяйнував по вченому, та за пять літ дохозяйнував ся до того що й землю продав.

Мирон (*сміється*). Ловко! Ну що же — буває і так!

Явдох а. Ти певно їсти хочеш, а ми тебе розпитуєм Бог зна про що?

Павло. І справді! Давай що там є, нехай підієть з дороги.

Мирон. Я-б, мамо, чаю випив з дороги.

Явдох а. У нас же сину, ані самоваря того, ані чаю, сахаря немає.

Мирон. У мене є все. От зараз достану й самоваря поставимо, та всі разом і чаю напємо ся і побалакаємо, а потім і повечераєм.

Явдох а. Де же таки сам будеш самоваря наставляти... Ото! У нас тут є сусідка, вона в поша була щось з місяць, то знає коло него; я її покличу,

так вона цей раз поставить, а на завтра то і я навчу ся.

Мирон. Як хочете. Штука не мудра. (*Мати вийшла, Мирон дістає самовар і инше*). Як же вам тату тут живеть ся?

Павло. Сотужно сину. Поля мало, хліб не родить, та ще й дешево...

Мирон. А все же таки не голодаєте, самі собі пан, то й за те слава Богу.

Павло. Тільки що з голоду, мовляв, не пухнемо. Ще слава Богу Михайлови пощастило: витяг далекий жеребок та й зістав ся дома.

Я В А Ш.

Ті же Явдоха і Марія.

Марія (*низенько кланяється*). Добрий вечір!

Мирон. Добрий вечір і вам.

Явдоха. От вона нам і самоваря поставить.

Мирон. Чия-ж це така слухляна?

Павло. Максимова. (*Марія бере самоваря і наливає*).

Мирон. Сусід. Марія, либонь.

Марія. Не забули?

Мирон. Колись бить тебе хотів за те, що язика мені показала і Мироном печеним назвала.

Марія (*сміється*). Та не піймали.

Мирон. Бо не хотів гнатись, я тільки пожартував, щоб налякати.

Марія. Тепер не буду язика показувать... то була дурна...

Явдоха. Вона у школі вчила ся.

Мирон. Умієшь же читать?

Марія. Та!... По своїй книжці... (*сміється*).
Давайте же угіля.

Явдоха. От тобі й маєш! А угілля й нема.

Мирон. Є. Я привіз. Там на возі все. (*Входить Михайло*).

Я В А ІV.

Ті-ж і Михайло.

Мирон. Михайло, а де угілля?

Михайло. У сїнях.

Марія. Соснинки нема на скалки...

Михайло. Ходім; я тобі і соснинки дам і угілля покажу, та й повчу ся настановлять самовар.

Марія. Ото штука: води вляв у трубу, угілля поклав по за трубу от і шумить! (*Сьмієть ся. Вийшли*).

Я В А V.

Ті же без Марії і Михайла.

Мирон. Гарна дівчина.

Явдоха. Добра, розумна.

Павло. І проворна.

Мирон. А чом ви Михайла не жените?

Явдоха. Морока.

Мирон. Чого так?

Павло. Та... багато говоріть... Михайло хоче сватать Чайківну...

Явдоха. Заможного батька дитина...

Павло. Так що з того? А семейка хиба мала; тóму дай, тóму дай, то й вийде всїм по троху!... Та тут бач діло не в тім: чи богата, чи бідна; а в тім, що коли Михайла оженить, то прийдеть ся зостатись самому, з малими дїтьми, бо Чайка хоче, щоб дїти поженившись жили на одділі, а я збираюсь на переселень, в орембурську губернію...

Мирон. Що ви, Бог з вами?!

Явдоха. Таку збив бучу, що... Оттут ще єсть... два непосидька... Ну, та тим не диво; вони привикли волочитись ще з молоду: то на лїнії, то в Таврії, то на Дону, що літа...

Мирон. Виходить: перелетні птиці! Любять нові місця: хоч гірше аби иньше!...

Явдох а. Іменно... А він наслухав ся від сих бурлак, та й собі: поїду, та й поїду щастя шукати...

Мирон. Бог зна що вигадали! Там гарно, де нас нема.

Павло. Ідуть же люди в орембурські степи, купили там за помочию банка землі ні почому, осілись на при-волі і живуть добре; Панько своїми очима бачив!... Чого же нам тут сидіть? Сидячого, кажуть, і татари беруть...

Явдох а. На місті й камінь обростає.

Павло. А обростає, тільки чорт зна чим!...

Мирон. Одні їдуть туди і тішать себе надіями на красше життя; а другі, вертають ся назад, проклинаючи той час, в який виїхали звідселя!...

Павло. Я не верну ся.

Мирон. Не вже, тату, ви і справді задумали переселенє?

Павло. Все спродам і ранною весною в орембурську губернію... Банк гроший дасть і я там куплю сто десятин на вічність.

Мирон. Нехай тій орембурській губернії добре снить ся, нема красше в сьвітї, як у нас — понад Дніпром! Ви же не знаєте, як се далеко: більше, як 2500 верстов!

Павло. Та що? Люди он аж на зелений клин виселяють ся...

Мирон. Куди, кажете?

Павло. На зелений клин.

Мирон. Такої сторони немає у нас.

Павло. Так, як раз-нема! То ти не знаєш... Люди їдуть на тон зелений клин з якого часу, і всі хвалять, що добре; тільки що далеко, там деє аж коло китайки земля клином у море входить.

Мирон. Не знаю. Може зеленим клином прозвали Амур або Камчатку.

Павло. Там всего кажуть є, то може і кручатка є.

Мирон. Хто де привик, хто де родив ся тому там і добре. Не вірте, тату, нікому, сидіть дома...

А клин отой зелений, одно горе --- его люди — забивають самі собі у груди! І боляче їм потім, і згадують вони там що дня, як то гарно понад Дніпром і раді-б вернути ся, так клин не пускає: одно далеко, а друге ні на що...

Я В А VI.

Ті же Панько і Клим.

Панько і Клим. Добрий вечір!

Павло. От і Панько і Клим! Сідайте! Се же мої товариші на переселенє.

Клим. Здорові були, Мирон Павлович! (*Уолом-кають ся обидва з Мироном*). Щож? раді гостеви?

Явдоха. Як же не радіти, так давно не бачили... Та ще, спасибі єму, в такий час нагодив ся, коли старому замануло ся рідне село кидати.

Мирон. Я тата не пущу.

Клим. А чого тут сидіть?

Панько. Злидні годувать.

Мирон. Хто тут годує злидні, того вони й там знайдуть.

Клим. Ой не скажіть. От я був і на лінії і на Дону, там людям добре живеть ся: степу сила, — скотини, видимо не видимо, заробітки — он які!...

Панько. Особливо, — як хліб зародить.

Мирон. Так жеж треба, щоб він зародив; а то частенько буває, що робітника в Ростов налізе видимо не видимо, та й лежать тисячами понад полотном залізниці і на станциях — не ївши, бо ніхто на роботу не бере,... і вертають ся голодні і босі, бо поїдять там і чоботи і свити.

Панько. Буває і так, то правда, коли неурожай, і народ збереть ся... то буває... І я одно літо набрав ся лиха.

Клим. Без того не можна, а всеж таки степу сила, скотину можна кохать.

Мирон. Требаж перше скотину мать, а тоді вже кохать.

Клим. Коли не має випасу, то не будеш кохать скотини хоч би й мав.

Павло. У орембурській губернії степу, кажуть, ще більше.

Панько. Я сам був. Степу, скільки оком сягнеш... степ, степ і степ!

Клим. І ні почому, хоч дурно бери.

Панько. Пять рублів десятина на вічність.

Павло. Пять карбованців на вічність!! А тут аренда десять в год...

Мирон. Пустиня: людей нема, збиту нема — то й не диво, що дешево.

Клим. А нам що? Нам земля потрібна; а люди на що?

Панько. Замість людий, будемо ми!

Павло. Аби земля.

Мирон. А тут хіба мало землі? З одного боку 500 десят. казенної землі, з другого 800; і всю сю землю казна дає переважно нашому братови, крестянину...

Павло. Давала.

Мирон. А тепер же як? Не дає-б то? Я щось про се ще не чув! Новоселівці і зараз держать казенну-землю і недорого — по 6 рублів.

Я В А VII.

Ті же Марія і Михайло.

Марія (*несе самовар і ставить на стіл. Мирон заварює чай і ставить стакани*). Самоваря вам настановила, Михайло вже навчив ся ставить, а тепер побіжу до дому, бо я не сказала куди йду. Прощайте!

Мирон. Ні, не пустимо, сїдай і ти з нами.

Марія. А мати будуть сердить ся.

Мирон. Пусте! Поможі мені, ти певно умієш біля него поратись, а я буду балакать.

Марія. Треба послухать, а то ще побете... ха ха! Пустіть же мене одну до него, а то у двох ще перевернемо.

Мирон. Що то колись бить хотів, то й тепер боїть ся!

Марія. Ні, я вас не бою ся! Ви так балакаєте і дивитесь і усміхаєтесь, що я ні краплиночки вас не бою ся — прямо сказать — за панібрата! (*Сьмієть ся і другі сьміють ся*).

Мирон. Бач, яка жвава, та натуральна дівчина, любо глянуть.

Явдоха. Сказано — письменна.

Мирон. І панночку за пояс заткнеш.

Марія. От ви мене вже й засоромили... ще й посуду побю, бо від сорому нічого й на столі не бачу... (*Закриваєть ся рукавом*).

Мирон. Не буду, не буду — роби своє діло, а ми вернемось до своєї балачки. Так через щож кажете, не дають вам тепера землі?

Павло. А через те, що zostались винні казні мало не чотири тисячі.

Мирон. Ого-го!

Павло. Ще ми мало винні, а он Просянівці — двадцять тисяч не віддали.

Мирон. Двадцять тисяч!! А щож тепер буде?

Павло. Нічого. Недоїмку подарували а землі не дають.

Мирон. То й не диво, що таким справним платильщикам не дають землі! Ще треба і вставачи і лягаючи дякувать, що подарували. Тільки такий величезний хозьяїн, як казна — може зробіть надзвичайне милосерде, а малий хозьяїн і шкуру-б здер... Через щож не заплатили? Неурожай, чи як?

Клим. Бодай не казать: кругова порука!

Мирон. Так то й добре.

Павло. Ото-то бо й є, що погано! Як землю брать, тоді всі лізуть: мені давай і мені давай — я в круговій поруці! Як ти не даси? Даси! А у него нема чим землю обробить, так він свій пай возьме

та й продасть. За дешево продасть, аби гроші взяти на обіходку. Колиж приходить ся платити, що ти з него візьмеш? А він у круговій поруці — плати за него! Тут і починаєть ся: нехай той та той дає, у мене нема... Я-б може й дав, так он Дмитро не дав, з якої же речі я дам? Дивлячись на Дмитра, я не даю, дивлячись на мене ти не давш... нарешті міхто не дав. Знайшлись, правда, і такі, що платили що годя... Так тепер так вийшло: неплатильщикам подаровано чотири тисячи, а тим хто — платив і не подаровано нічого і ще й землі не дають, бо кругова порука! Там не знають ні Петра ні Павла, ні Кліма, а всю громаду, а на громаді недоїмка — і землі не дають!

Мирон. Он воно що! Так сеж не порядок розпуста... Так можна віру потерять і в казни і у сусід, скажеш, що з нашого села, то й на подвіря ніхто не пуста. Хтож тут винен? Всі!

Павло. А ти думав, як з круговою порукою? Біда! Як би мені одному дали там тих 25 десятин, так я-б і знав, що мені треба платити одному — й краще: сама роби, сама й знай; бо гуртове чортове!

Мирон. Колись наші діди краще думали: хто робе в купі, не болить в пупі; а тепер у людий полуда на очах, через те гуртове стало чортове... Тьма панує, просьвіти, просьвіти треба!...

Павло. Не поможе! Не той народ...

Панько. Розпаскудились.

Павло. Тікати треба! Спродам все і весною в орембурську губернію на вольні степи, а то, той на зелений клин — байдуже, аби землі побільше, та від людий подальше.

Марія (наливши чаю). От і чай.

Мирон. Тату, мамо, пийте чай, а ну, переселенці, прошю покорно. (Сідають до столу). Маріє, сїдай же й ти з нами.

Марія. Та пийте самі, ви привикли, а нам байдуже.

Мирон. Погані порядки завели ся... Погані.
А я приїхав хозіянувати.

Павло. Що?!

Клим і Панько. Як?!

Явдоха. Господь з тобою!

Мирон. Ви мені дивуетесь, а я вам дивую ся!
Я теж переселенець: з казенного хліба на свій хочу
перейти. Хочу хліборобом стать, гречкосієм.

Явдоха. Отсе вигадав: вибив ся на пана та
й знову у мужика сунеть ся?

Мирон. Бодай мамо, не казать! Паном добре
буть, то правда, але паном з діда прадіда, доско-
нальним паном, у котрого єсть спроможність і сила
стоять за науку, за свій нарід, мать вплив на зем-
ські діла; а вже нашому братови, що горбом та крі-
вавим потом тільки вчора, мовляв, вибеть ся ніби то
на пана, і ціле життя гнеть ся, поневіряеть ся на
тих службах, — красше не лічить себе паном!...
У досконального пана єсть своя дворянська громада,
у мужика своя громада, а ми, так звані чновники,
нічого того не маємо, живемо одиницями кожен сам
собі по своєму!

Клим, Панько і Павло. То й добре!

Мирон. Кому добре кому й ні! Хто зневірив
ся у своїй громаді, хто любе тільки себе і думає,
що він сам по собі щось визнача на світі; так тому
добре быть одинцем; а хто, думає, що громада вели-
кий чоловік, що спільна думка, спільні інтереси бо-
гатьох — поменьшать межі людьми бідність, хо-
роби, нудьгу, тьму, дадуть більше задовольнення
і щастя людям на землі — тому інакше се зда-
еть ся...

Павло. Се вже щось по ученому ти забалакав.

Клим. Яке мені діло до вас, а вам до мене?

Панько. Сама роби сама й знай.

Мирон. Хоч би я й здох від голоду, то вам
байдуже?

Панько. А щож я поможу вам коли й са-
мому нема чого їсти.

Мирон. Ну, а як би було, то ви-б допомогли, поділили ся-б зі мною, зарятували-б на який час?

Панько. Та хто его знає.

Мирон. Ото-то бо й є! А через те у вас і недоїмка завелась і землю від вас відбирають, бо всі в рості, нема сьвятого гурту.

Павло. Гуртове — чортове!

Мирон. Один горює, а сім воює; дружній череді вовк не страшний! Та то так здаєть ся. От коли греблю прорве і нема куди переїхать, то ви-ж самі її не загатите, а як збереть ся тридцять чоловіка з возами — диви, через який пів дня і переїзд готов!

Клим. То гребля... звісно тут гуртом гуртом, громадою...

Мирон. Так і все. От давайте заснуєм спражню спілку-артіль, та будемо робить у купі: і орать разом і сіять разом, і за землю платить і всі відбутки відбувать разом, гуртом — тоді через год, через два самі побачите як воно буде добре, де та діньєть ся охота до переселеня в орембурську губерню.

Михайло. Я чув що десь єсть артіль і добре дуже живуть.

Павло. Ти мовчи, не сунь ся між старих.

Мирон. Чом же, він правду говоре: артіль добре живе і буде жить!

Панько. Чув і я. Заснувалась десь артіль, дали їм гроший, а вони її розійшли ся... Виходить заснували тільки на те, щоб гроший взять.

Мирон. Мало яких людей нема, мало чого тьма не робе. Отже й ви: недоїмок не заплатили; а новоселівці он, заплатили, їм землю дали, а вам ні! Так і спілка: одна розійшла ся — десять єсть. Коли звірились, то не легко навернуть людей до спілки. Погане від разу всі приймають, бо воно легше здаєть ся, а добре важче, от не всякий і може піднять таку вагу; але то байдуже, від разу нічого доброго не зробиш, а треба по малу, годами робить!

Он віра християнська 2.000 літ між людьми насаждасть ся, а християн нема.

Павло. А ми же по твоєму хто?

Мирон. Вовки.

Клим. Се так.

Павло. І в церкву ходимо і говіємо, а вовки...

Мирон. Так що з того що в церкву ходите? А один одного не любите, з рота видираєте. Готові в ложці води утопити свого сусіда, аби собі більше зістало ся... Так і вовки роблять.

Павло. А ти, виходить, уже настоящий християнин, чи як би то?

Мирон. Ні, я ще не християнин, а хочу бути християнином.

Павло. То ти перевчив ся на один бік.

Клим і Панько (*сміють ся*).

Явдоха. Годі вже, а то ще на сварку зведете... Не вже ти, сину, і справді хочеш остатись на селі, чи може ти ще жартуєш?

Мирон. Без жартів, мамо! От я собі й дівчину тут вже наглядів, ще придивлю ся та й старостів зашлю.

Марія. Ой, Боже мій, як я засиділась! Прощайте. (*Хутко побігла з хати*).

Явдоха. Засоромив дівчину.

Мирон. Без жартів мамо й тату. Я службу кинув.

Явдоха. Щож ти будеш робить?

Мирон. Хлібопашить.

Явдоха. Ти-ж до сего не привик.

Мирон. Привикну. Я мужик, хліборобство наше прирожене діло з діда прадіда, а до того ще й учив ся, як землю оброблять...

Павло. Чом же не дурить коли приступило!... Може гроший силу маєш, так от жиру захотіло ся побаловатись коло землі.

Мирон. Ні, тату, не кажіть так, бо й я повинен буду сказати, що ви від жиру в переселення задумали мандрувать.

Клим. Наше діло одно, а ваше друге! Ми тільки й уміємо що орать та сїять...

Павло. А ти учивсь, учивсь мало не пів життя! Вивчив ся... зробивсь паном, чогож тобі ще треба? Певно яку тисячу в рік грошви загібав і на тобі: у мужики лізеш!!

Мирон. Більш тисячі, тату, брав.

Клим. Більш тисячі?!

Явдоха. Для чогож було і вчити ся, сину, коли вертати ся в село і хозіянувати, як і всі невчені мужики?

Мирон. Отут то й хозіянують, коли де чому повчив ся і переконав ся, що красшого життя, як життя хлібороба нема в сьвітї.

Павло. Де вже там тому хозіянують, хто привик чаювать, хто на пана вибив ся: ручки біленькі, ніжки тоненькі, куди там, скоро підірви ся! Сиди собі сину красше у теплій хатї, спи на мягкій кроватї. Панам жалуваня, а мужикам земля!

Мирон. Я мужик і є, тільки що трохи вчений, то й добре.

Клим. Ні Мирон Павлович, не скинїть ваше діло! Важко.

Явдоха. Важко сину.

Панько і Клим. Що й казать. Важко! Ваша робота далеко легша.

Мирон. О, як би ви з'уміли так моє становище й мою роботу оцінювать, як я оцінюю вашу тоді-б иньша була між нами розмова!... Посадив би я вас, як квочку на яйця в хатї, без жадної охоти висиджувать курчат... Нудно-б вам стало і ви-б ланцюга перегризли та втїкли в село, в поле.

Клим. Лихе-б мене понесло з теплої, чистої хати, з холодку... хиба я не знаю, як то на полі: піт очи заливає, сонце пече, спина болить — сьвяте діло в холодочку...

Мирон. Правда. Сонце пече, спина мокра, піт очи заливає, дереванїють руки, а станеш, глянеш на

вкруги: все поле, як море зелене перед тобою, вбране квітками всякого коліру і краю єму нема, бо краєм своїм воно зійшло ся з небом! Вітрець по ньому легенький подиха і горне хвилі зеленої пахучої трави — очи в себе вбірав — так мило, а груди широко роздувають ся, сила росте мов здоровя вливаєть ся в тебе широкою річкою... Землі під собою не чуєш і знову закипить робота! На душі легко, радісно: ніякі думки у голову не лізуть — одна у всіх спільна думка: поможи Боже за години єїно убрать — до хліба прийнять ся. І через тиждень великі копиці скрізь мов гостроверхі шапки розкидані! А там і хліб поспів: жито похилилось мов журить ся, що скоро зітнуть єго буйну голову...

Павло. Богато ти знаєш. Три літа робив, то й верзеш, а коли-б надірвав за працею цупа, не те-б сказав.

Михайло. Ні, тату, він правду каже! Я-б і сам ні на яку роботу не проміняв роботи в полі на сінокосі, та у жнива...

Панько. Та воно так... Я сам служив якось на вокзалі і добрі гроші брав, а як підійшли сінокоси не видержав, покинув залізницю: так і манить, так і тягне в поле...

Клим. Тягнуть то тягне, а на ділі, мовляв... як припече...

Мирон. Щож там припече? Мужикови, хліборобови, в полі, як на роздолі, та на волі, як рибі у чистій воді! А скінчить ся праця літня, велика радість у душу леть ся, коли дивиш ся у осени на село, як усї хати, уся оселя потоне в стіжках з хлібом! Кожний хазяїн похожає тоді поважно, пишно, біля своєї господи, на току і поглядає на стіжки з хлібом, єго власними руками здобуті, політі єго кривавим потом... Та ні від кого не залежиш, ні перед ким не розпадай ся: заплатив що слід і пан.

Павло. А як нема землі, а як не вроде хоч і є земля, то що тоді такий пан буде робить?

Клим. Горе, голодним животом — таку працю підпирать, та мусим, бо біда наша, що тільки біля землі і умієшь працювать.

Мирон. А я вам скажу, що ви й біля землі не вмієте працювать.

Павло. А ти-б-то умієшь?

Мирон. Щоб ви знали! Ви драпаєте, землю сїєте наволоком, науки Біг дасть, хапаєтесь, аби більше, а воно й родить все гірше, та гірше. Від того ви так і балакаєте, від того ви й на переселенє хапаєтесь.

Павло. Ми цілий вік коло землі, та й нічого не знаємо; а він там десь з книжками возив ся і вже думає, що справді все знає, Бога за бороду піймав!

Явдоха. Старий, на що ти так балакаєшь? Ти й сам казав і попови і всім що Мирон сильно вчений і богато знає.

Павло. Та він знає в книжці, а коло землі знає з носа, та в рот і приїхав нас учить.

Мирон. Іменно, я приїхав вас учить. Сам буду працювать і покажу вам, що й хліб буде і скотина буде і хто мене послухає всякий паном житиме! Я знаю, що се важко зробить, сказано же: не вливайте вина нового в мішки старі.

Павло. Се по вченому вино в мішки вже вливають ха, ха, ха. *(Всі сьміють ся)*.

Клим. В мішки вино?! Ха, ха, ха, Бодай вас.

Мирон. От бачите: ви сьмієтеся, а я зараз вас засоромлю. Сї слова — і ви їх зовеїм не розумієте... сказав Христос! Що ви скажете? То-то! Гріх сьміяти ся над тим, чого незнаєшь. Богато вам ще треба вчитись...

Панько. От тобі і ускочили!

Мирон. Отак ви вскочите і з переселенєм!... А от, як би ви повірили тому, що я вчив ся і де що знаю і на худо вас не поведу, та пристали до всіх тих думок, які я вам скажу, тоді нічого було-б шукать щастя за горами за долами і за синіми мо-

рями, а мали-б ви его тут у себе дома не рунтучись.

Явдох а. Сину мій дорогий, я серцем чую, що ти діло кажеш. Старий покинь свою гадку! зістане-мось дома; послухаєм Мирона.

Михайло. Дозвольте тату мені зістать ся тут з братом.

Павло. Сто чортів тобі в спину за такі речі! То я повинен сам на старість літ працювать з матір'ю старою, та ще з трема малими дїтьми... Що ти слухаєш его? Він дурисьвіт! Від мужиків відбиває ся; у него панська голова звикла на карандаш та на щоти лічить бариші: пись, пись... цок, цок, цок — отаку й таку суму заробимо! А нарешті всі тікають з села. Нехай живе з панами, там его химери будуть розумить, а нам треба шукати землі. Хиба ми одні її шукаємо? Куди не поткнись, де не почувеш, з від усїль люди потроху тікають, бо тісно стало, а він тут зараз зробиє рай! Що ти ему віриш! Надірве пуца і втіче знову до панів, ему байдуже — се відрізана скиба від хліба! Чого ти притис ся в село мутить людей, затуманювать голови своїм знахорством! Геть з села! Я тобі як батько велю! Тебе громада вже виписала в пани — іди між пани!

Явдох а. Старий, старий — годі!

Мирон. Вже через те одно, що я, по вашому, пан, то ви мене не маєте права виганять з села, бо я можу жить де сам схочу.

Павло. Так і живи собі на селі, а се моя хата.

Мирон. Так я-ж приїхав до вас у гості, а гостя ні один почтивий хозяїн не виганяє серед ночі з хати... Се одно. А друге ще й те, що ви продаєте все, а я купець на все.

Панько. От бачите! І купець знайшов ся, а ви піклували ся.

Павло. Купить він, як раз! У него стілько гроший, скілько правди у его словах.

Явдох а. Старий, і на що ти так гостро балакаєш?

Мирон. Тато мене ревнує до землі, до села. Краще не гнівайтесь тату. Ви говорите своє, а я своє. Від сего світ не завалить ся і орембурьська губерня нікуди не втіче. Ви переселяєте ся відсіля, а я переселяю ся сюди. Продайте мені усадьбу і наділ, я вам викладу чисті гроші... І вам користь і поміч на переселенє і я від разу хозяйн.

Павло. Та я нічого... Тільки досадно стало, що ти Михайла збаламутив.

Мирон. Нехай і Михайло іде з вами... Я тільки думки свої викладаю, а силувать — не силую...

Павло (*мовчить*). Так ти справді купиш усадьбу і наділ?

Мирон. Все куплю.

Павло. Спасибі. (*Мовчать*). Ти не сердь ся на мене; я трохи погорячив ся... Не хочеш быть паном, будь мужиком — се твоє діло, ти не малолітка, та ще й учений!...

Мирон. Я ні пан, ні мужик, я тату чоловік! Се перше всего, а потім я селянин, хлібороб з діда прадіда... Не ждано, не гадано, дякуючи земству, мене вивчено на мужицькі гроші, на мене одного потрачено стілько гроший, що можна-б було вивчить добре грамоти пів сотню мужицьких дітий... Совість моя мені не дозволяє панувать; я хочу тим світом, який я здобув за громадські гроші, освітити шлях своїм селянам до кращого, безбідного життя і наважив ся працювать біля землі і помагать темним людям чим тільки зможу, щоб поменьшить біду яка у нас на селі панує...

Клим до Панька. Хороші слова промовляє.

Панько. Правдиві по совісти.

Клим. Тільки мені здаєть ся що він божевільний.

Панько. Та хто єго знає... Учений!

Мирон. Трудно мені буде, багато крови витече із мого серця, поки я зроблю хоч частину того, що задунав, але з сего шляху ніхто мене не зверне, поки серце моє у грудях бєть ся. Тату, мамо! Не лайте

мене, не дивуйте на мене, а благословіть мене на се сьвяте діло.

Явдоха. Сину мій, дитино моя кохана... Я добре всего не розумію, а серцем чую що думки твої хороші! Нехай же тебе Бог благословить на всякім місци! (*Обнімає і цілує Мирона*).

Павло. Химерний!

ЗАВІСА.

